

■ En nordmann bruker i gjennomsnitt 20 ganger mer vann om dagen enn en fattig som må gå lange veier for å finne vann (UNICEF).

■ Vi trenger minimum 20 liter vann om dagen for å få dekket basisbehov (UNDP 2006).

DEN GLOBALE VANNKRISEN

Vi snakker om en global vannkrise. Den rammer de mest sårbare verden over hardest. To viktige årsaker er den globale oppvarmingen og den økonomiske urettferdigheten som preger forholdet mellom nord og sør, og mellom små eliter og de fattige i nesten alle land. Løsningene må være både globale og lokale.

I løpet av forrige århundre ble verdens befolkning tredoblet. Samlet brukte vi seks ganger så mye vann. Innen 2025 vil nesten to milliarder mennesker leve i områder med kritisk vannmangel. Hele to tredeler av oss vil oppleve vannmangel som en del av dagliglivet (UN Water 2007). Vi kan trygt kalle dette en global vannkrise. Å stå opp før solen og gå flere kilometer til fots for en eneste bøtte vann er hverdagen for mer enn en milliard mennesker. Ofte tar kvinner og jenter på seg denne banale, men livsnødvendige oppgaven. Den desperate jakten på vann går på helsen, sikkerheten og utviklingen løs.

DEN HELSEKADELIGE VANNKRISEN

Mange nordmenn har et idyllisk bilde av afrikanske kvinner som smilende bærer vannkannene på hodet hjem fra den lokale elven. Den lange marsjen under en stekende sol med tjue liter vann på hodet er i virkeligheten en enorm fysisk belastning, spesielt for unge jenter som har vannhenting som en av sine viktigste daglige oppgaver.

Mange kvinner i Afrika plages av smerter i hodet, nakken og ryggen på grunn av de tunge bærene. Mange mennesker er tvunget til å nøye seg

med vann fra grøfter, elver og innsjøer som er forurenset av avføring fra dyr og mennesker. Rent vann henger nøye sammen med trygge sanitærforhold. Dårlig hygiene og mangel på trygge sanitærforhold og rent vann bidrar til å spre alvorlige mage- og tarmsykdommer som tar livet av mer enn 2,2 millioner mennesker hvert år. De fleste av dem er barn. Denne situasjonen fratras mennesker muligheter for utvikling og undergraver deres verdighet.

DEN FARLIGE VANNKRISEN

Jakten på vann over store distanser kan være direkte farlig. Mange kvinner og jenter, ikke minst i konfliktområder, blir ofre for voldtekt og mishandling på vei til og fra drikkevannskilder. Knapphet på rent vann fører til både lokale, regionale og internasjonale konflikter. Vann har blitt et sikkerhetspolitisk tema. Elver renner gjennom flere land, og nabostater er avhengige av å dele. Denne forvaltningen av delte ressurser er utfordrende, og konfliktene bærer ofte preg av at den sterkeste tvinger gjennom sin rett.

DEN UTARMEDE VANNKRISEN

Mange steder går kvinner og barn i mange timer hver dag på jakt etter vann. Dette er

Salimatou Abdoulaye fra Mali har fått hverdagen totalt forandret. Vannhenting var tidligere et umenneskelig slit og gikk på helsen løs. Nå er det rene vannet endelig på plass. Foto: Greg Rødland Buick/Kirkens Nødhjelp

I Utooni i Kenya ble sanddammene som var gravd på dugnad redningen for lokal-samfunnet under den store tørken i 2006.

Foto: Hege Opseth/ Kirkens Nødhjelp

Dalittkvinner demonstrerer for sin rett til rent vann i India. Kvinnene får hjelp og støtte av Kirkens Nødhjelps partner CASA. Foto: Heidi B. Bye/Kirkens Nødhjelp

Venstre: I Tanzania gjør unge gutter business på å selge vann. Problemet er at man ikke vet om vannet kommer fra en ren kilde eller en forurenset brønn.

Høyre: Hawa Idrisa bruker nesten 30 % av familiens budsjett på rent vann. Myndighetene skruer på vannet når det er valg hvert femte år for å få stemmer, og etter valget skruer de vannet av igjen. Foto: Greg Rødland Buick/Kirkens Nødhjelp

■ Hver dag henter kvinner og småjenter vann til sine familier. Når dette tar mye tid, forsterkes ulikhetene mellom kjønn i arbeid og skolegang (UNDP 2006).

■ Mennesker kan overleve uten mat i mer enn en måned, men kan ikke overleve uten vann i mer enn noen få dager.

■ Mennesker i slummen i Jakarta, Manila og Nairobi betaler fem til ti ganger mer for vannet per enhet enn de velstående i de samme byene. De betaler også mer enn forbrukere i London og New York (UNDP 2006).

tid som kunne vært brukt på produktivt arbeid og skolegang.

Klimaendringene fører til stadig hyppigere og mer langvarige tørkeperioder i områder som allerede er tørre. Vi har sett at manglende tilgang på rent vann kan være synonymt med sykdom og konflikt. Disse problemene inngår i en negativ spiraleffekt som forhindrer mennesker, lokalsamfunn og land fra å utvikle seg. De aller mest sårbare har ikke andre valg enn å flykte fra konflikt og tørke.

VANNKRISEN OG ÅRSAKENE

Verden går ikke tom for vann. Utfordringen er rent ferskvann og menneskers tilgang til dette. Ofte er løsningen og det rene vannet noen meter under bakken for de menneskene som trenger det mest.

ØKONOMISK URETTFERDIGHET

Noen land har en større samlet knapphet på vannressurser enn andre. I mange av disse landene kan de rike og mektige skaffe seg større tilgang til vannet på bekostning av de fattige. Men alle mennesker er uansett like avhengige av vann. I det store bildet er det den skjeve fordelingen av vannet vi har, som skaper de største problemene. I vår del av verden har vi et enormt stort forbruk av vann, mens nesten hvert femte menneske på jorden mangler tilgang til rent drikkevann. I storbyer i utviklingsland betaler fattige i slumområder gjerne 10–15 ganger mer for vannet enn de rike i samme by. Da er det kanskje ikke så unaturlig at de rike i byene forbruker 15 ganger så mye vann per person enn de fattige?

Dagens vannsituasjon øker kløften mellom

fattig og rik. Fattige må bruke mye mer tid og penger på vann, mens rike slipper lett. Vi ser at etablering av industriproduksjon i fattige land kan resultere i at folk blir fratatt sin rettmessige tilgang til vannressursene til fordel for mer mektige aktører. Ofte er etableringen klargjort på høyt politisk og administrativt nivå, mens en overser at drikkevannskilder ødelegges. I enkelte tilfeller drives det systematisk fordrivelse av mennesker som har bodd i områder i generasjoner.

KLIMAKRISEN

Klimaendringene påvirker allerede levevilkårene til millioner av mennesker i verden. Den globale oppvarmingen rammer tilgangen på ferskvann direkte gjennom at vann fordampes og at isbreer og snø forsvinner, i tillegg til å forstyrre de naturlige nedbørssyklusene. Klimaendringene fører til mer nedbør i områder der det regner nok og mindre i områder der det allerede er tørt. Denne utviklingen rammer matproduksjonen.

VANNKRISEN OG LØSNINGENE

Retten til vann og sanitærfasiliteter ble i 2010 vedtatt som menneskerett i FNs generalforsamling og godkjent av FNs implementerende organer. De enkelte nasjonalstater er ansvarlige for å sikre sin befolkning deres fundamentale rettigheter. Imidlertid er de frivillige organisasjonenes rolle blitt stadig viktigere, særlig i å øve påtrykk på nasjonale og globale myndigheter og sikre at disse rettighetene oppfylles i praksis. Vann som en menneskerett er et viktig redskap for å bekjempe fattigdom. Å forankre retten til rent vann i lovverk og reguleringer skaper et

rammeverk for handling. Det er en god start.

Men verken et internasjonalt eller nasjonalt juridisk rammeverk bidrar i seg selv til å møte utfordringene i vannsektoren. Utfordringen er å få landene til å prioritere investeringer i vanninfrastruktur, spre kunnskap om retten til vann og etablere ordninger som i praksis sikrer mennesker lik tilgang på vann.

Korrupte lokale ledere som tar kontroll over vannressursene og søker å berike seg på dem er ett av flere problemer som Kirkens Nødhjelp ser i praksis. Det er ofte et gap mellom nasjonale budsjettmessige prioriteringer og faktiske lokale behov og prioriteringer. Ifølge FN er situasjonen i de fleste utviklingsland at vann og sanitærforhold er et ansvar for distriktsmyndigheter, underlagt et desentralisert regime. Når lokalbefolkningen lærer om hvordan de kan fremme sine krav og konfronterer lokale myndigheter for å finne ut hvordan bevilgninger til vann og sanitærtiltak er brukt, tvinges de ansvarlige til å svare.

Utfordringen er en fortsatt høy analfabetisme blant verdens fattigste, og selv med grunnleggende lese- og skriveferdigheter er det krevende å forstå hvilke rettigheter man har, og hvor vannbevilgningene har tatt veien. Demokratiske prosesser og arenaer for grasrotpåvirkning er dessuten også en mangelvare.

TUSENÅRSMÅLENE

FNs tusenårsmål om vann og sanitærforhold slår fast at vi skal halvere andelen mennesker uten tilgang til sikkert drikkevann og trygge sanitærforhold innen 2015. Dessuten skal vi oppnå en betydelig bedring i leveforholdene for minst 100 millioner mennesker som bor i slumområder innen 2020. Kina og India har

stor fremgang, noe som påvirker den samlede måloppnåelsen. Andre steder i verden henger imidlertid desto mer etter. Med dagens endringstakt i Afrika sør for Sahara vil målene for vann først nås i 2040, og for sanitærforhold først i 2076. Tusenårsmålene bør regnes som minimumsterskler, ikke som tak. Å satse på vann og sanitærforhold er det eneste riktige for verdenssamfunnet. Det er viktig fordi en slik satsning er en forutsetning for menneskelig utvikling. Det er fornuftig fordi det setter mennesker i stand til selv å komme ut av fattigdommen og bidra til nasjonal velstand.

KIRKENS NØDHJELP OG VANNKRISEN

Kirkens Nødhjelp har arbeidet med vann i mer enn 40 år. I dette arbeidet har vi lært at bistandsprosjekter med gode intensjoner ikke alltid har gitt de ønskede, langsiktige resultatene. Vi har erfart at alle vannprosjekter må forankres lokalt; lokalbefolkningen må ta ansvaret for vedlikeholdet av infrastrukturen, og kvinnes deltakelse i prosjektene er avgjørende. Vi har lært at vi må gjøre analyser som forebygger konflikter knyttet til vann innenfor og mellom lokalsamfunn. Vi har sett hvor viktig det er å tenke langsiktig også i de kortsiktige operasjonene, og at langsiktige vannprosjekter kan hindre at fremtidige tørkekatastrofer utvikler seg til humanitære kriser. I denne søknaden viser vi hvordan Kirkens Nødhjelp legger vekt på å arbeide integrert med å motivere konsekvensene av vannkrisen samtidig som vi bekjemper årsakene til den. Vi bygger vanninfrastruktur og sanitæranlegg samtidig som vi legger vekt på rettighetsarbeid, klimakamp og påvirkning av nasjonale og globale beslutningstakere.

■ I løpet av de siste hundre årene har verdens befolkning blitt tredoblet, mens det globale vannforbruket er seksdoblet (www.mitjolaere.no).

■ 185 millioner mennesker i Afrika sør for Sahara kan innen slutten av dette århundret dø av sykdommer som kan tilskrives klimaendringene (Christian Aid 2008).

■ Klimaendringer fører til økt havnivå. Dette resulterer i tap av ferskvann i land som Bangladesh, Egypt og Thailand (UNDP 2006).